

Új hungarika szolgáltatások

Folyamatban lévő munkák és tervek

1988 júliusától az Országos Széchényi Könyvtárban évek óta folyó külföldi hungarika kutatások és a hagyományos kurrens bibliográfiai tevékenység önálló szervezeti keretben, *hungarika dokumentációs osztály* néven kezdte meg tevékenységét. A cél a külföldi hungarikumok feltárásának területén folyó munkák integrált rendszerének és hosszú távú programjának kialakítása. A program a *hungarika bibliográfiák (Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok és a Hungarika Irodalmi Szemle)*, valamint a *Hungarika Regisztráció és Hungarika Információ* néven folyó kutatások egységbe foglalását, a hungarika feltáró tevékenység hosszú távú terveinek kialakítását tűzte ki céljául. Ezek évek óta a Magyarországtudományok című kutatási program támogatását élvezik, s létrejöttüket is ez a támogatás tette lehetővé.

A hungarika dokumentációs osztály keretében adattárak és archívumok építése, valamint az erre alapozott hungarika információs szolgáltatások működtetése folyik. A hungarika dokumentáció feladatrendszere jelenleg három témát ölel fel: hungarika névkataszter (a külföldi magyarság személyiségeinek biográfiai adattára és indexe), külföldi hungarika gyűjtemények számbavétele (Hungarika Minerva), hungarika információs és bibliográfiai tevékenység.

Ki kicsoda a határon túl? Hungarika bibliográfiai adattár. A hungarika névkataszter a külföldi magyarság jelentősebb személyiségeinek biográfiai katasztere és archívuma. Ez a program a magyar biográfiai index hatalmas feladatának egyik, a mai történelmi helyzetben egyre fontosabb metszetét vállalta magára. A hungarika névkataszter a határainkon kívül élő 20. századi magyar szerzők, alkotók, közéleti személyek, művészek, üzletemberek stb. névanyagát, legfontosabb azonosító adatait és az adatok, valamint további életrajzok bibliográfiai forrásait gyűjti. Ennek a módszernek a

kidolgozásánál figyelembe vettük a külföldi magyarság történeti jellemzőit (őshonos és emigrációban élő magyarság) és a módszerek területén kialakult nemzetközi gyakorlatot. Éppen ezek a nemzetközi példák hatnak ösztönzően a feladat megoldására. Egyes nyelvrületeken (német, angol, spanyol) ugyanis átfogó biográfiai indexeket hoztak létre. A külföldi magyarság életrajzi anyagának számbavétele egyes korszakok és diszciplínák vagy régiók szerint itthon és külföldön számos kiadványban megkezdődött, de nyilvántartásuk rendszerbe foglalása és a munkák szisztematikus szervezése mindeddig nem történt meg. Névkataszterünk ezt a hiányt kívánja pótolni.

A névkataszter gyűjtőkörének meghatározását, vagyis azt, hogy ki tekinthető magyarnak, az Országos Széchényi Könyvtár 1976-ban kidolgozott és az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága által megvitatott hungarikummeghatározásra alapozzuk. A kritériumok, vagyis az objektív mérce alkalmazása azonban csak a szükséges adatok birtokában lehetséges. Ezért rendkívül fontos a gyűjtőmunka forrásainak kiválasztása és az adatok minél teljesebb körének összeállítása. A rendelkezésre álló kézikönyvek és gyűjteményes munkák mellett gyűjtjük a sajtóban és egyéb forrásokban szóróanyagosan megjelenő, a határokon túl élő magyarokra vonatkozó életrajzokat, életüket, pályájukat bemutató közleményeket. Indexünkbe, amely jelenleg katalógus formában épül, s a jövőben remélhetőleg számítógépes nyilvántartássá szerveződik, az életrajzokból elsősorban azokat az adatokat emeljük ki, amelyek a magyar mivolt meghatározásában, a tevékenység földrajzi régióinak és jellegének, azaz szakterületének meghatározásában nyújtanak segítséget. A regisztrált adatok a következők: hol és mikor született, illetve halt meg, mikor hagyta el az országot, illetve mikor került külföldre, hol élt azóta, merre vándorolt, mivel

foglalkozik, milyen forrásokat dolgoztunk fel, vagyis milyen forrásokban olvashatunk életéről?

Az általunk feldolgozott forrásokból, életrajzokból *archívumot* építünk, amely szintén az olvasók rendelkezésére áll. Az archívumban őrzött közlemények a kataszterben feltüntetett legfontosabb azonosító adatokon túl, az illető életére és tevékenységére vonatkozóan további adatokkal szolgálnak.

Hol található és hogyan használható a külföldi magyar gyűjtemények? Hungarika intézményi adattár. A hazai és külföldi hungarológiai kutatások szélesedésével egyre fontosabbá válik a kutatás forrásainak és lehetőségeinek ismerete. A külföldi magyar könyvtári gyűjtemények feltérképezése, a gyűjtemények nagyságának, arculatának, használati feltételeinek, feltártsági fokának, a gyűjteményről közreadott katalógusoknak és leírásoknak a számbavétele a célja annak a kérdőíves felmérésnek, amelyet Nyugat-Európa országaiba 1984 óta kiküldünk. A beérkezett válaszok alapján (kiegészítve a nemzetközi kézikönyvek adataival) készül el az egyes országok könyvtári hungarikagyűjteményeit bemutató kiadványsorozat, amely a hazai és külföldi hungarológiai kutatás segédeszköze kíván lenni.

Az adattárunkat útijelentésekből, publikált közleményekből folyamatosan kiegészítjük, s ezeket az adatokat az intézményre vonatkozó archívumokból az olvasók és kutatók rendelkezésére bocsátjuk.

Mi jelent meg határainkon túl magyar nyelven, magyar szerző tollából és rólunk, magyarokról, valamint Magyarországról? Hungarika bibliográfiai adatbázis. A külföldi hungarikumok bibliográfiai adatbázisa számítógépre alapozott információs szolgáltatás és hagyományos bibliográfiai tevékenység keretében kíván választ adni a fenti kérdésekre.

A külföldi hungarikumok gyűjtése és bibliográfiai számbavétele *Széchenyi Ferenctől* kezdve napjainkig megújuló szándék (*Apponyi Sándor, Petrik Géza, Kertbeny Károly* stb.). A feltáró tevékenység azonban nem tudott rendszerré szerveződni. Ennek a megoldása a jövő feladata. A külföldi hungarikumok valamennyi kategóriájában (nyelvi, személyi, tartalmi) megkezdődött a szelektált kurrens regisztráció az 1971-ben megindult bibliográfiákban (*Külföldi Magyar Nyelvű Kiadványok és Hungarika Irodalmi Szemle*). Ezt az alapozó munkát követte 1984 óta a tartalmi eszközeit hasznosító *Hungarika Információ*, amely szolgáltatás vagy teljes egészében

vagy témánként (12 témára bontva: történelem, irodalomtörténet, nyelvészet, néprajz, nemzetiség-nemzetiségpolitika, teológia, képzőművészetek, zene, színház, környezet- és műemlékvédelem, kultúrpolitika-kulturális élet, magyar személyek életrajza) megrendelhető az Országos Széchényi Könyvtártól.

A jövőben a számítógépes bibliográfiai adatbázis magában rejti a szelektív információkeresés, a kurrens és retrospektív témaösszeállítás lehetőségét is. A kurrens tájékoztatást biztosító információ mellett az adatbázis automatizált bibliográfiai rendszerére alapozva remény van a hungarika bibliográfiai rendszer bizonyos területeinek teljesebb kiépítésére. Az összefoglaló bibliográfiai regisztráció szerepét töltheti be a dokumentumtípus szerint elkülönített, éves összeállításban közreadott cikkbibliográfia és könyvbibliográfia, valamint az új indulású időszak kiadványok bibliográfiája. Ez utóbbiak meghatározott időszakonként és országonként kumulálva a külföldi hungarika dokumentumtermés országonkénti, illetve régiókénti áttekintésére ad majd lehetőséget. A végleges bibliográfiai rendszer kialakítása a szakmai szempontok és az igények mérlegelése alapján várható.

A munkában lévő három hungarika adattár – a biográfiai, az intézményi és a bibliográfiai adatbázis – teljes rendszerének kiépítése megteremti egy szélesebb körű, a modern technika eszközeire alapozott hungarika információs és dokumentációs szolgáltatás feltételeit.

Dr. Kovács Ilona

